

**БРАЖНИКИ (LEPIDOPTERA, SPHINGIDAE) ШАЦЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ**

Сухомлін К. Б.,

кандидат біологічних наук, доцент кафедри зоології;

Зінченко О. П.,

кандидат біологічних наук, доцент кафедри зоології.

Східноєвропейський національний університет імені Лесі
Українки, м. Луцьк

Природоохоронні території є останніми резерватами найбільшої різноманітності ентомофауни порівняно з суміжними територіями, які зазнають більшого антропогенного тиску. Тому вивчення видового різноманіття природоохоронних територій є одним із важливих завдань сьогодення.

Відомості про видовий склад лускокрилих Шацького національного природного парку базувалися на дослідженнях, проведених у період 1983-2013 рр. співробітниками різних наукових і навчальних закладів. Але дослідження стосувались переважно денних комах [5]. Фауна та біологія нічних та сутінкових комах була практично не охоплена.

Метою нашого дослідження було вивчення видового різноманіття бражників Шацького НПП, з'ясування їх біотопічного розподілу та поширення, знаходження нових для цієї території видів родини Sphingidae.

Матеріалом для нашої роботи були публікації різних авторів, літописи Шацького НПП, власні збори авторів проведені в червні – серпні 2013 р. в околицях бази практик «Гарт» Східноєвропейського національного університету біля с. Світязь Шацького району та колекційний фонд кафедри зоології СНУ імені Лесі України.

Дослідження були проведені маршрутним методом з використанням стандартних методик. Визначення імаго і гусениць проводили за визначниками і монографіями комах України та Європейської частини колишнього СРСР [2-4, 6, 8, 9].

До представників родини Sphingidae належать великі або середньої величини метелики з товстим веретеноподібним черевцем та відносно вузькими, довгими передніми крилами і короткими – задніми. Вусики товсті, веретеноподібні. Хоботок, зазвичай, довгий, що дозволяє їм живитись під час польоту не сідаючи на квітку. Гусінь має на VIII сегменті рогоподібний виріст. Ведуть сутінковий і нічний спосіб життя.

О. М. Кравченко та С. О. Кравченко відзначили поширення на території парку 7 видів родини Sphingidae [7]:

- мертва голова нічна, або бульбяник мертвоголовий *Acherontia atropos* (Linnaeus, 1758);
- забулений бражник прозерпіна, або прозерпіна *Proserpinus proserpina* (Pallas, 1772);
- зубецкрил очкастий, або козирак синьоокий *Smerinthus ocellatus* (Linnaeus, 1758);
- бражник березковий *Herse convolvuli* (Linnaeus, 1758);
- бражник тополевий, або козирак тополевий *Laothoe populi* (Linnaeus, 1758);
- бражник середній винний *Deilephila elpenor* (Linnaeus, 1758);
- хоботник звичайний, або язикан звичайний *Macroglossum stellatarum* (Linnaeus, 1758).

Причому бражники мертва голова та прозерпіна занесені у Червону книгу України [1, 10] і на території Шацького НПП підлягають

охороні. Перше покоління бражника мертва голова поповнюється за рахунок мігрантів з півдня, а друге може розвиватись на території ШНПП. У холодні зими друге покоління, здебільшого, гине. Гусінь мертвої голови живиться на рослинах з родини пасльонових: пасльоні чорному, дурмані, тютюні, блекоті та картоплі, іноді на інших рослинах – бузку, малині, жасміні, бруслині. Бражник прозерпіна має лише 1 покоління на рік. Кормовими рослинами гусені є іван-чай, плакун. Збереження видів залежить від поширення кормових рослин та повної заборони використання інсектицидів на картопляних полях і у лісових біоценозах території парку.

У 2013 р. нами було ідентифіковано 4 види бражників, серед яких 3 види відмічено вперше для території дослідження:

- бражник бузковий *Sphinx ligustri* Linnaeus, 1758: 17.06.2013, окол. с. Світязь, ліс, 1 екз.
- бражник сосновий *Sphinx pinastri* Linnaeus, 1758: 10.08.2013, окол. с. Світязь, узлісся, на мильнянці (*Saponaria officinalis* L.), 1 екз.
- бражник підмаренниковий *Hyles gallii* (Rottemburg, 1775): 9.08.2013, окол. с. Світязь, узлісся, на мильнянці, 1 екз.
- хоботник звичайний *Macroglossum stellatarum* (Linnaeus, 1758): 10.08.2013, окол. с. Світязь, узлісся, на мильнянці, 1 екз.

Гусінь бражників живиться на різних кормових рослинах, які поширені в межах парку (табл. 1).

Таблиця 1

Кормові рослини гусені бражників ШНПП

№з/п	Види бражників	Кормові рослини
1.	<i>Herse convolvuli</i> (L.)	<i>Convolvulus arvensis</i>
2.	<i>Sphinx ligustri</i> L.	<i>Syringa, Filipendula, Ligustrum, Fraxinus, Viburnum, Ribes</i>
3.	<i>Hyles gallii</i> (Rottemburg)	<i>Galium, Epilobium, Euphorbia</i>
4.	<i>Deilephila elpenor</i> (L.)	<i>Chamerion, Epilobium, Galium, Lythrum</i>
5.	<i>Sphinx pinastri</i> L.	<i>Pinus, Picea</i>
6.	<i>Laothoe populi</i> (L.)	<i>Populus, Salix, Populus tremula</i> , рідко <i>Malus</i>
7.	<i>Proserpinus proserpina</i> (Pall.)	<i>Epilobium, Oenothera</i>
8.	<i>Smerinthus ocellatus</i> (L.)	<i>Populus, Salix, Populus tremula, Mahus, Pyrus, Alnus, Tilia</i>
9.	<i>Acherontia atropos</i> (L.)	<i>Hyoscyamus, Datura, Nicotiana, Solanum nigrum</i> і <i>Solanum tuberosum</i> , іноді <i>Syringa, Rubus, Jasminum, Euonymus</i>
10.	<i>Macroglossum stellatarum</i> (L.)	<i>Galium, Rubia</i>

Переважає більшість бражників мають одне покоління на рік, але бражник березковий, мертва голова і хоботник звичайний – бівольтинні. Зазвичай бражники починають літати ще в травні. Літ бражника мертва голова спостерігається у червні-липні та серпні-жовтні. Бражники березковий та бузковий літають з травня до червня. Літ решти видів відмічено переважно з травня до липня, але бражники підмаренниковий, сосновий, березковий та хоботник звичайний трапляються з серпня до вересня.

Таким чином, фауна бражників Шацького НПП доповнена 3 видами і нараховує сьогодні 10 видів, з яких 2 види занесені у Червону книгу України і потребують спеціальних заходів охорони.

Література

1. Берест, З. Л. Уточнення і доповнення до списків комах, які охороняються у Волинській області України [Текст] / З. Л. Берест, І. Г. Плющ, П. М. Шешурак, [та ін.] // Заповідна справа в Україні. – Т. 12. – Вип. 1. – 2006. – С. 66–73.
2. Герасимов, А. М. Фауна СССР : Насекомые чешуекрылые. – Т. I. – Вып. 2. Гусеницы [Текст] / А. М. Герасимов. – М. ; Л. : АН СССР, 1952. – 338 с.
3. Гусев, В. І. Атлас комах України [Текст] / В. І. Гусев, В. М. Ермоленко, В. В. Свищук, К. А. Шмигловський. – К. : Радянська школа, 1962. – 300 с.
4. Ефетов, К. А. Бабочки Крыма (Высшие разноусые чешуекрылые) : Справочник [Текст] / К. А. Ефетов, Ю. И. Будашкин. – Симферополь : Таврия, 1990. – 112 с.
5. Зінченко, О. П. Стан вивченості тваринного світу Шацького національного природного парку [Текст] / О. П. Зінченко // Наук. вісник Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки : І міжнар. наук.-практ. конф. : Шацький національний природний парк : регіональні аспекти, шляхи та напрямки розвитку. – 2007. – № 11. – Ч. 1. – С. 187–193.
6. Корнелио, М. П. Школьный атлас-определитель бабочек [Текст] / М. П. Корнелио. – М. : Просвещение, 1986. – 255 с.
7. Кравченко, О. М. Комахи з Червоної книги України, що трапляються на території Шацького національного природного парку [Текст] / О. М. Кравченко, С. О. Кравченко // Шацький національний природний парк : наукові дослідження 1994–2004 рр. : матер. міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 20-річчю створення Шацького національного природного парку (Світязь, 17–19 травня 2004 року). – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2004. – С. 113–115.
8. Мамаев, Б. М. Определитель насекомых европейской части СССР [Текст] / Б. М. Мамаев, Л. М. Медведев, Ф. М. Правдин. – М. : Просвещение, 1976. – 304 с.
9. Мамаев, Б. М. Определитель насекомых по личинкам [Текст] / Б. М. Мамаев. – М. : Просвещение, 1972. – 400 с.
10. Червона книга України. Тваринний світ [Текст] / Під загал. ред. І. А. Акімова. – К. : Глобалконсалтинг, 2009. – 624 с.